

**Ethica Amoris, Sive Theologia Sanctorum, Magni
Præsertim Augustini, Et Thomæ Aquinatis**

Circa Universam Amoris & Morum Doctrinam, Adversus Novitias Opiniones
Strenuè propugnata, Et In Materiis Principaliter Hodie Controversis
Fundamentaliter discussa

De Generalibus Principiis Amoris Et Morum - Prolegomena septem,
Librosque undecim complectens

Henricus, de Sancto Ignatio

Leodii, 1709

Caput XXX. Contraria argumenta dissolvuntur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73187](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73187)

tionem cum esse, vel non esse in foro, sed ex se indifferens est ad utrumque. Sed prædicatum possidentis ex se tam est indifferens ad esse & non esse conjunctum cum dominio rei possessæ, quàm visio cum dominio rei primò visæ: ex se igitur profus nihil confert ad dominium probandum, magis quàm visio, &c.

333 12°. quamvis lex naturæ dicat, inter eos qui jus utrumque dubium habent, potiorum esse conditionem illius, qui aliquid juris habet amplius quàm alter; non tamen dicat eum qui titulum habet meræ possessionis, aliquid juris in rem possessam habere, amplius quàm habeat qui non possidet. Cur enim amplius? solidum profectò amplioris istius juris fundamentum Adversarii non adferunt, sed vanum. Nullum quippe aliud fundamentum afferunt, nisi quòd ille qui possidet, titulum aliquem circa rem possessam habeat, quem non habet qui non possidet. At hoc vanum est. Nam etiam qui primus rem vidit, aut de ea occupanda primus cogitavit, titulum aliquem habet circa rem illam (ut puta prioris visionis, aut cogitationis, &c.) quem non habet qui necdum vidit, neque cogitavit: non ideò tamen lex naturæ dicat ipsum habere amplius juris: ergo similiter, &c.

CAPUT XXX.

Contraria argumenta dissolvuntur.

334 **E**X hæcenus dictis tam manifestè ruunt argumenta, in quibus Adversarii se fundant, ut vix opus sit sigillatim illa referre. Ad majorem tamen præmissorum evidentiam, præter illa duo, quæ à num. 232. retuli & solvi, illa referam & solvam, quæ principaliter obijciunt contra dicta cap. præcedenti.

Objicit itaque 1°. Terillus: nulla est excogitabilis ratio disparitatis, cur in dubio vel in pari causa, possessio meliorem faciat conditionem possidentis bona externa in materia justitiæ, & non meliorem conditionem possidentis libertatem in materia aliarum virtutum.

335 Respondeo 1°. negando suppositum: falsò quippe Terillus supponit in materia aliarum virtutum, dum dubium est de lege prohibente, libertatem esse in possessione, cujus oppositum constat ex dictis num. 311. & seqq. 2°. dato, non concessò quòd libertas tunc esset in possessione, saltem non esset in possessione certa (quæ sola meliorem facit conditionem possidentis) sed ad summum dubia, & æquali cum possessione legis, ut probatum est à num. 314. Ubi autem possessiones sunt æquales & dubiæ, præsumendum pro lege contra libertatem; sicut in æquali dubio præsumendum pro Superiore contra inferiorem: quia in pari causa Superior inferiori præferatur, sicut commune bonum privato.

336 3°. certam possessionem non facere meliorem conditionem possidentis ex natura rei, sed solum ex dispositione Reipublicæ, quæ id

non disposuit in materia aliarum virtutum, nec disponere potuit in materia juris naturalis & divini sibi non subiecta, sed in ea justitiæ materia dumtaxat, quæ ipsi subiecta est.

Objicit 2°. possessio in materia obedientiæ, in pari causa meliorem facit conditionem possidentis: igitur privilegium possessionis non procedit in sola materia justitiæ. Probatur antecedens, quia cives licitè sequuntur Regem eos ad bellum vocantem, in dubio de justitiæ belli, ut ex Augustino traditur cap. *quid culpatur*. Eodem modo subditus Religiosus licitè obedit Prælato, non obstante dubio an opus præceptum sit malum. Sed non alia est hujus ratio, nisi possessio Regis & Prælati, quæ facit meliorem conditionem ipsius quàm subditi.

Respondeo negando antecedens. Ad ejus probationem, concessà majore, nego minorem, quia Rex & Prælatus non sunt in possessione jubendi nisi justa & licita. Igitur obligatio parendi tunc non desumitur ex possessione, sed ex præsumptione pro Principe & Prælato, de quibus in dubio præsumendum quòd justa præcipiant, uti suo loco videbitur.

Objicit 3°. titulus possessionis, ejusque privilegium habet locum in materia justitiæ humanis legibus non subiecta: igitur privilegium possessionis, non est ex sola dispositione legis humanæ, seu Reipublicæ. Probatur antecedens, quia qui bonâ fide contraxit matrimonium, licitè petit debitum in dubio impotentia; sed est conditio possidentis, quæ hoc ipsi licitum facit: si enim per longam impotentiam experientiam ante contractum matrimonium dubitasset de hoc impedimento, post illud sic malâ fide contractum, illicitè peteret debitum.

Respondeo negando antecedens. Ad ejus probationem nego minorem: quoad hoc enim aliquid speciale est, in dubio de impedimento impotentia, quod non est in dubio de aliis impedimentis. Non est igitur titulus possessionis, qui hoc potius licitum facit in dubio de impotentia, quàm in dubio de aliis impedimentis: cum titulus possessionis non magis habeat locum in dubio de impotentia, quàm in dubio de aliis impedimentis. Antecedens probatur: tum quia dubius de aliquo alio impedimento, matrimonium inire non potest: dubius tamen de impotentia, si nunquam expertus, sed semper continens fuerit, matrimonium inire potest. Cum Deus, seu Author legis naturæ, permittat matrimonium hominibus, qui semper hæcenus continuerunt; adeòque incerti sunt, an non sint absolutè, vel respectivè impotentes, si spes probabilis affulgeat potentia, saltem post impotentiam fortè temporalem, affutura. Aliàs conjugia passim plenissima forent incertitudinibus.

Tum quia dubius de aliquo alio impedimento, post matrimonium bonâ fide contractum, æquè est in possessione, ac dubius de impedimento impotentia. Si ergo conditio possidentis

tis licitam faceret petitionem debiti in dubio impotentia, æque licitam faceret in dubio de impedimento alio. Sed non est ita: qui enim bonâ fide, cum alio impedimento matrimonium contraxit, postmodum probabiliter dubitare incipiens de valore, non potest, etiam post examen, debitum petere, uti cum S. Thoma, D. Bonaventura, D. Antonino, majorique & saniori parte Theologorum, ac Jurisperitorum, docet & benè probat Scildere tr. 6. num. 80. Quòd ergo dubius de impotentia id possit, hoc non facit possessio, sed Dei, seu Authoris legis naturæ concessio, nobis notificata per Ecclesiam in cap. *laudabilem*, de frigidis. Ob rectam quippe propagationem generis humani, & vitiationem gravissimorum incommodorum, passim inter homines alioqui secutorum, petitio illa debuit, ex natura rei, conjugibus de impotentia dubitantibus, ad tempus concedi. 1°. ne maxima sæpissimè in conjugis foret perplexitas, & incertitudo, si conjuges abstinere deberent à petendo ob dubium de impotentia, etiam quando spes probabilis adest, saltem post temporalem experientiam, copulam perficiendi, cum de impotentia saltem respectiva sæpissimè dubium aliquod sit, an non sit in utroque, vel in alterutro. 2°. ne innumeri alioqui passim allicerentur ad fornicandum, sub prætextu certificandi se, ante initum matrimonium, de potentia cum hac vel illa, ne eo inito, sine facto experimento, in perplexitatem tunc incidere, dum recedere ab invicem, ob matrimonium fortè validum, non possent; neque, ob dubium de impotentia, matrimonio uti possent.

340 Objicit 4°. titulus & privilegium possessionis efficit, ut conjux dubius probabiliter de nullitate sui matrimonii, alteri bonâ fide petenti reddere teneatur, ne scilicet violenter jus possessionis ipsius. Igitur titulus & privilegium possessionis locum habet in materia legibus humanis non subjecta. Probat antecedens, quia non apparet alius titulus, vi cuius reddere teneatur: non enim titulus partis tutioris in dubio sequendæ, sive titulus amplectendi partem illam, in qua minoris peccati periculum est, dum utrimque periculum est. Si enim in redditione non solum periculum sit fornicationis, verum etiam injustitiæ contra priorem conjugem (ut si dubitetur de superstitie vita ipsius) atque insuper sacrilegii & incestus gravissimi (ut si etiam dubitetur an conjux posterior sit frater, & in religione professus) adhuc equidem dubius reddere teneatur, quamvis minus tutum sit reddere: quia majoris peccati periculum est in reddendo, quam in non reddendo: cum incredibile videatur non esse periculum majoris peccati, dum est periculum fornicariæ, simul & adulterinæ, incestuosæque redditionis debiti, quam dum solum est periculum injustitiæ contra legem conjugii, in debiti negatione.

341 Respondeo negando antecedens. Ad ejus

Tom. I.

probationem nego iterum antecedens; siquidem alius ille titulus (tutioris utique partis in dubio sequendæ) habet locum, ubicumque obligatio reddendi habet locum: cum in isto titulo, non in titulo possessionis, fundent sese Canones reddendi obligationem declarantes. Quos proinde certissimum est non procedere ubi periculum est majoris peccati in reddendo, quam in non reddendo: cum nihil in sacris Canonibus solemnius sit, quam in dubiis, ubi utrimque peccati periculum est, id sequendum in quo minoris peccati est periculum. Quemadmodum nihil in iisdem Canonibus solemnius, quam in dubiis, in quibus hinc est, inde non est periculum peccati, id sequendum in quo periculum non est peccati. Primum enim sibi vult solemnitas illa sacrorum Canonum regula: *de duobus malis, minus eligendum*, quæ desumpta est ex Concilio Tolitano cap. *relatum* d. 13. dicente: *Duo mala, licet sint omnino tutissime præcavenda, tamen si periculi metus ex his unum perpetrare compulerit, id debemus resolvere, quod minori nexu noscitur obligare.* Secundum verò exigit regula ista: *in dubiis pars tutior est sequenda.* Vel ergo in casu objecto majoris peccati periculum est in reddendo, quam in non reddendo, vel contrà? Si primum, obligatio non est reddendi, sed non reddendi. Si secundum, obligatio est reddendi, ex regula tutioris partis in tali dubio sequendæ, non autem ex regula possessionis. Cum alter conjux sit in possessione exigendi, & si locum hinc habet possessio, dubius (à quo exigitur) potius est in possessione libertatis, utpote non amissæ per matrimonium dubii valoris, secundum modum philosophandi Adversariorum. Nec hoc tantum, sed & prior conjux (dum dubitatur an sit superstitis) est in potiori (utpote anteriori) possessione, ne alteri reddatur, si legitima possessio semel acquisita, etiam in materia humanis legibus non subjecta, solâ in contrarium certitudine elidatur, prout Adversarii philosophantur.

Utrum autem gravius sit peccatum reddere cum periculo, ne redditio sit fornicaria, adulterina, sacrilega, incestuosa, quam non reddere?

Scilderus tract. 6. num. 90. eo non obstante putat adhuc gravius peccatum esse non reddere: quia lex naturæ gravissimè obligare debuit conjugem ad reddendum debitum, ne aliàs conjux alter, qui familiarissimè agere debet, exponeretur gravissimis tentationibus & periculis pollutionis. Favet Vasquez 1. 2. disp. 66. c. 4. n. 23. & 24. loquens de periculo, ne redditiō sit fornicaria, adulterina & incestuosa. Non quia peccatum non reddendi sit contra plures & majores virtutes, sed quia putat possessionem matrimonii bonâ fide contracti multò fortiore esse, tantæque efficacitatis, ut nulla fieri censetur injuria contra prius matrimonium, & reverentiam in sanguinem, in dubio reddere debitum petenti.

Fffff

Hoc tamen creditu difficile est: neque enim sufficienter ostenditur, majorem habendam rationem, ne lædatur jus & possessio præsentis matrimonii, quam ne lædatur castitas, fornicando; jus & possessio prioris matrimonii, adulterando; reverentia in sanguinem, in primo gradu incestuando; religio in Deum, ad personam fortè Deo solemniter consecratam accedendo. Difficile (inquam) creditu est, ista omnia non prævalere illi uni, legemque naturæ obligare ad reddendum in concursu omnium istorum periculorum. Cùm causæ minùs momentose excusent à redditione, & in concursu tot dubiorum crescat probabilitas, quòd debitum non negetur vero marito. Cæterum sive hoc, sive illud verum sit, obligatio reddendi non est, nisi majoris peccati periculum sit non reddendo, quam reddendo. Quo prorsus ruit objectio.

343 Objicit 5°. In dubio voti melior est conditio possidentis suam libertatem: igitur regula de meliori conditione possidentis, &c. locum non habet in sola materia justitiæ humanis legibus subjecta. Probatur antecedens, quia qui hæctenus pacificè possedit suam libertatem hoc vel illud faciendi, non debet illà privari, ob dubium votum, si post adhibitam omnem diligentiam, adhuc maneat dubium; siquidem omnis lex absolute obligans ad abstinendum à tali opere, est dubia, & proinde non habet vim obligandi, nec ullus apparet titulus reflexus in isto dubio certitudinaliter obligans. Quod autem hîc dicitur in casu voti dubii, eodem modo valet in omni dubio juris, seu legis prohibentis: igitur melior conditio libertatem possidentis, locum habet in omni dubio juris; non ergo solum in materia humana potestati subjecta.

Respondeo 1°. negando suppositum antecedentis, videlicet hominem in dubio voti esse in possessione suæ libertatis, nec teneri voto. Reverà enim tenetur voto, nisi habeat principium, unde probabilius præsumere possit se votum non emisisse. Quod habet, qui de seipso experientiam habet, quòd non facile obliviscatur rerum, quas maturo consilio & magnâ animi applicatione facit. Quo casu sufficiens habet fundamentum ad deponendum dubium, non quia est in possessione libertatis, in qua melior sit conditio ipsius (hæc enim ratio vanissima est, ut jamjam videbitur) sed quia à communiter accidentibus, talis præsumitur non vovisse. Si enim vovisset, per regulam, *inspicimus in obscuris*, &c. præsumeretur memor voti à se emissi: si igitur non sit memor, præsumitur non vovisse.

344 Respondeo 2°. retorquendo argumentum, atque ipsomet exemplo voti ostendendo quam vanè, extra materiam justitiæ, humana potestati subjectam, dubia resolvantur ex meliori conditione libertatem possidentis. Ostenditur id imprimis cum Illustrissimo Fagnano in cap. *ne innitatis* n. 211. Ponamus (inquit) reverà hominem emisisse votum, sed

postea non benè recordari, & dubitare an illud emiseric, necne. Sanè si dicat homo: ego prorsus dubius sum an votum emiseric, & in hoc dubio nolo spoliari possessione mea libertatis... Contrà Deus dicit: si tu es dubius, ego certus sum te vovisse, & idè nulla est possessio ex parte tua. Sequere ergo in tuo dubio partem tutiorem, & redde Altissimo vota tua. cap. per tuas de voto. Quòd si adhuc insistat homo, & dicat: fortè ego non vovi, & Deus scit non vovisse: & idè voto pergere in possessione libertatis meæ. Contrà: fortè vovisti, & Deus scit te vovisse, & sic incerta est tua possessio. Quia si vovisti, possessio stat pro Deo, & pro præcepto... Si non vovisti, possessio stat pro tua libertate. Tu dubius es quòd egeris, & incertus itane sit vel non. Quomodo ergo præteritis perseverare in possessione, cùm dubites te possidere, & possessionem amittat, qui suspicatur se posse repelli. L. 3. §. siquis nuntiet, & glossa in verbo amisisse. Et l. si id quod in princip. §. §. fin. ff. de acquir. possess. l. 1. §. si non autem ff. de vi & vi armata? Quare si tu facis actum, de quo dubitas, an sit contra votum, necne; utique exponis te periculo mortalis peccati. Et idè mortaliter peccas, etiamsi actus tuus, ex suo genere alicui non sit malus, secundum S. Thomam quodlib. 8. a. 13. dicentem, quòd plurimum præbendarum possessor, ob contrarietatem opinionum dubitare incipiens, an id sibi liceat, nisi veritas sibi illucescat pro una, magis quam pro altera parte, minime possit in ea se possessione conservare: quia aliàs periculo se exponit, & sic procul dubio peccat, utpote magis amans beneficium temporale, quam propriam salutem. Et quodlib. 9. a. 15. in quarto argumento, sed contrà: *Quicumque committit se discrimini, & periculo peccati mortalis, peccat mortaliter.* Et quodlib. 3. a. 9. ad 3. *Quicumque non cavet pericula, videtur contemnere id cujus detrimentum pericula inducere possunt.* Et iterum quodlib. 8. a. 13. in princ. *Quicumque committit se discrimini, in his que sunt ad salutem, peccat.*

Secundò id ostenditur cum Mercoro in basi Th. Moral. p. 2. a. 29. Siquis enim votum emiseric jejunandi quotannis in vigilia S. Alberti, & in casu transgressionis, solvendi duos aureos ad ornamentum altaris ejusdem Sancti, ac deinde dubitet an jejunaverit; ex communissima Doctorum sententia tenetur ad solutionem duorum aureorum. Cujus rationem petunt ex possessione, quæ stat pro voto, pro quo proinde judicandum sit in dubio. Sed vana est ratio. Si enim dubitans sciret, se nunquam hæctenus, citra impedimentum, in ista vigilia jejunium violasse, neque hæc dubià vice impedimentum adfuisse, per regulam à communiter accidentibus, *inspicimus in obscuris*, &c. præsumendus esset voto satisfecisse, nec proinde obligandus esset ad solutionem multæ, non obstante præterensâ illà voti possessione. Vanum est igitur argumentum Probabilitatum à possessione: maxime cùm

ipsimet fateantur, possessionem non suffragari, quando jus resistit: jus autem naturale & divinum, de cavendo periculo, &c. semper resistit in dubio, nisi veritas majori probabilitate se insinuet pro libertate, quam pro lege. Vide supra num. . .

Respondeo 3°. ad id quod additur in objectione (nullum apparere titulum, vel legem in ejusmodi dubio certitudinaliter obligantem) ejusmodi titulum seu legem certam peti ex regula in sacris Litteris fundata, atque à SS. Canonibus tradita, de tutiori via in dubiis eligenda, de cavendo periculo peccati, atque aded faciendi contra votum, &c.

347. Objicit 6°. Judex fori externi, in nulla causa, quemquam condemnare debet ad cedendum possessioni ob causas incertas, non magis actori quam reo faventes. Quia ubi partium jura sunt obscura, magis favendum reo, quam actori. At eadem est ratio de Judice fori interni. Conscientia verò cujuslibet in ordine ad agenda vel omittenda, est Judex fori sui interni. Ergo.

Respondeo 1°. argumentum nihil probare, quia nimium probat: neminem utique seipsum in dubio condemnare debere; magis quam Judex externi alium debeat in dubio condemnare. In dubio ergo nemo se gerere debet ut irregularem, neque à sacro ministerio abstinere (contra expressos Canones supra relatos) in dubio etiam de peccato mortali quilibet seipsum, prout Judex alium, poterit absolvere, partim per objectam regulam, partim per alias illi affines, *delictum in dubio non presumitur: in dubio nemo condemnandus: actor non probante, reus absolvitur, etiamsi nihil praestiterit*, &c. In ejusmodi ergo dubio nemo tenebitur confiteri, contra communissimam, certamque sententiam Veterum & Modernorum.

348. Respondeo itaque 2°. quòd sicut proxima ista regula non respiciunt obligationem hominis erga seipsum (praesertim dum praecise salutis negotium vertitur, agiturque de animae bono, & vitando peccati periculo) ita nec regula objecta. Regula itaque ista potissimum respiciunt Judicem fori externi, illumque regulant in ordine ad alios, inter quos sententiam ferre debet, neque applicari possunt ad privatum & internum hominis iudicium, nisi in ordine ad alios, dum vel illorum probitas & honor in dubium vertitur, vel dum ipse instar Judicis fert sententiam inter seipsum, & alium contra se agentem, non ad bonum, sed ad iacturam. Quo casu seipsum condemnare non debet, dum à Judice fori externi non condemnaretur. Nec in priori casu, deteriore in partem judicare debet de proximo. Sed in utroque hoc casu, rectè se gerit secundum illas juris regulas; quae proinde hoc sensu tam procedunt pro foro interno, quam pro externo, quemadmodum & alia regula fori externi, in falsa praesumptione non fundata: hoc excepto, quòd dum

Tom. I.

privatus homo judicat inter se & alium contra se agentem, seipsum in dubio condemnare potest. Judex verò alium condemnare non potest. Judex quippe externus, alium in dubio condemnando; exponeret se periculo faciendi ipsi injuriam; quam sibi ipsi (utpote volenti & consentienti) facere nemo potest.

Respondeo 3°. objectum argumentum non solum non evincere privilegium possessionis in aliis materiis quam Reipublicae subjectis locum habere: quin potius exemplo Judicis, iudicii que forensis, atque ex differentia inter Judicem illum, & hominem seipsum judicantem, apparere, quam inaniter, imò quam ridiculè possessionis privilegium ad alias materias extendatur. Primò namque, si privilegium possessionis in omni materia haberet locum, & in omni materia pro possessore in dubiis & obscuris semper foret judicandum, nulla esset differentia inter Judicem forenssem judicantem alium in ordine ad poenam, & hominem seipsum judicantem in causa, quae vertitur inter ipsum & Deum, in ordine ad querendum malis suis remedium, in ordine ad vitandum peccati periculum, in ordine ad divini cultus reverentiam, &c. Sed in his magna est inter utrumque Judicem differentia, ex communi Veterum Theologorum sententia, prout Illustrissimus Fagnanus ostendit n. 197. & seqq. Siquidem Veteres hac in re duas hasce regulas tradunt, alteram negativam: *Judex in dubio non debet judicare quemquam irregularem*; affirmativam alteram: *quilibet in dubio seipsum irregularem judicare debet*.

Rationem differentiae perspicuam affert S. Thomas 2. 2. q. 60. a. 4. dum ait: *Ubi non apparent manifesta indicia de malitia alicujus, debet unusquisque eum ut bonum habere, in meliorem partem interpretando quod dubium est; alioquin injuriatur ei, & contemnit ipsum. Nullus autem debet alium contemnere, aut nocumentum quodcumque inferre absque causa cogente. At verò circa seipsum homo debet dubia interpretari in pejorem partem, secundum illud Job. 9. Verebar omnia opera mea. Eò quòd cum debemus malis nostris adhibere remedium, expedit ad hoc ut securius remedium apponatur, ut supponatur id quod est deterius. Nec solum cum debemus malis nostris remedium apponere, sed generaliter in obligationibus quae concernunt Deum, vel animae salutem. Ut enim notat Petrus de Ancharano apud Fagnanum n. 200. *Licet in aliis facienda sit benigna interpretatio, nequis sit obligatus in dubio ut L. Arrianus de act. & obligat. & cap. ex litteris de probationibus*; tamen in obligationibus quae concernunt Deum, tutius est praesumere quem ligatum, quam solutum. Et hoc est quòd sibi vult Innocentius in cap. cum tu, de testibus, dicens amplectendam in foro externo partem benigniorem, in interno tutiorem, seu (ut alii) deteriorem. Rationem optimam dat Glossa in cap. unicuique de scrutinio, dicens: in aliis*

Fffff 2

judicandis potius bonum quam malum præsumendum; in nobis verò, in conscientia foro, ubi vertitur animæ periculum, præsumendum deteriore in partem: quia licet deterior videatur, tamen melior, & tutior est, atque adeò benignior, & favorabilior: cum longè melius & favorabilius sit tutà quam periculosa incedere vià, & qui amat animam suam, debeat eam perdere. Quam rationem approbat Panormitanus in cap. *juvenis* de sponsalibus, dicens: *In concernentibus periculum animæ, debemus in dubiis semper tenere quod certius est, & quod sine periculo animæ explicari potest. Unde in istis illa pars est mitior, quæ est tutior.*

351 Secundo, quamvis in quæstione illa, an possessorum detur in corporalibus, opinio affirmativa Canonistarum jam prævaluerit negativæ Legistarum; hæc tamen controversia non procedit in criminalibus, sed in civilibus tantum, ut probat Illustriss. Fagnanus num. 204. *In criminalibus namque quamvis inquisiti allegare soleant, delictum non præsumi, nisi probetur, eò quod unusquisque præsumatur bonus, quamdiu non probatur malus, & alia id genus: tamen non est hæcenus auditum apud Jurisconsultos, ut in hac materia allegaverint possessionem, seu ejus privilegium; imò si reus accusatus, vel inquisitus de homicidio, furto, vel rapinâ, peteret se absolvi, eò quod sit in possessione non committendi hujusmodi facinora, in qua proinde melior esset conditio ipsius, & Judex pronuntiaret eum esse manutenendum in dicta possessione, esset profecto ridiculus. Quare si, ubi agitur de crimine, ineptè allegatur possessio, seu possessionis privilegium, in materia justitiæ, etiam in foro judiciali, multò ineptius allegatur in materia aliarum virtutum, & in foro conscientia.*

352 Nec aptè responderet Terillus in suo fundam. Theol. Moral. q. 23. num. 68. possessionem, seu illius privilegium, procedere etiam in materia criminali, in qua si explicitè non allegatur, idè est, quia nullà opus allegatione, ubi constat privilegium illud omnibus universaliter competere. Nam imprimis falsum est, quòd constet privilegium illud omnibus universaliter in materia criminali competere; cum ne quidem omnibus universaliter competat in materia civili (ut patet ex dictis num. 303.) & non solum Legista omnes negent competere in materia criminali, sed nullus etiam Canonista illud ad eam materiam hæcenus extenderit, nec ullum sit fundamentum extendendi, prout constat ex dictis. Deinde si privilegium illud, seu axioma, *melior est conditio possidentis*, omnibus competeret in materia criminali, prout omnibus in ea materia competunt axiomata ista, *delictum in dubio non præsumitur: unusquisque præsumitur bonus*, &c. perinde allegaretur, atque axiomata ista (quæ licet constet omnibus universaliter competere, solent nihilominus rei, seu eorum advocati, ea allegare.) Quod cum sit profus infortium, ex commu-

ni sensu & praxi omnium tribunalium, advocatorum, & reorum, satis colligitur in materia criminali non competere illud privilegium.

Tertiò, Judex in foro externo condemnare deberet reum, ipsumque possessione spoliare, magisque actori favere in dubio, quam ipsi, si hoc absolute tutius esset, ita ut pars favens actori vacaret omni periculo peccati, pars autem favens reo non vacaret, quo proinde casu non procederent regulæ de quibus num. 324. ubi sapienter observat Illustrissimus Fagnanus n. 204. dicens, quòd si daretur casus, ut etiam respectu Judicis verè una pars esset tutior, ita ut vacaret omni periculo, altera non, tunc electio tutioris partis esset in præcepto, etiam in foro judiciali, propter identitatem rationis. Et in hunc sensum vera est opinio illorum Theologorum, qui scripserunt regulam de tutiori parte eligenda procedere in utroque foro, ut Vasquez 1. 2. disput. 65. c. 3. versu qui vero priorum. Idque apparet ex dubiis num. 303. relatis, in quibus Judex judicare debet pro actore contra reum, tamen possessorem, ex eo quòd pars actoris tutior sit, propter præsumptionem juris, seu legem ipsi faventem contra reum.

Quòd si extra hos casus, in dubiis judicare debeat in favorem rei, tam in civilibus, quam in criminalibus, idè est, quia in civilibus pars favens reo extra illos casus tutior est, propter possessionem, vel alium titulum jure firmatum.

In criminalibus verò, neutra pars propriè & absolute tutior est, cum neutra propriè sit tuta, id est vacans omni periculo peccati. Nam si Judex damnet innocentem, peccat contra proximum, cui sine causa injuriatur L. 1. ff. de injuriis. Si absolvat nocentem, peccat contra Rempublicam, cujus interest, ne delicta remaneant impunita, cap. *ut fama de sent. excomm.* Utrum autem in dubio præstet, seu minoris mali periculo sit expositum? Terillus in Regula morum dicit incertum esse. Quod enim L. *absentem* ff. de pœnis dicitur, satis est impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnari, limitat ad casum, quo certa est unius innocentia, & alterius crimen. *At si res dubia sit, nondum constat* (inquit) *quæ pars sit melior in se, & Reipublica conducibilior.* Verum ex Evangelio constare puto, non solum melius esse, in dubio non condemnare nocentem, quam condemnare, sed iniquum esse ipsum condemnare, utpote contra illud Evangelii: *Estote misericordes, & nolite judicare, & non judicabimini.* Quo loco de manifestis tantummodò permittitur judicare, ut dicitur cap. *estote misericordes* de regul. juris. Enimverò in dubio, ubi ex parte rei non apparet major ratio condemnationis, quam liberationis, in ipsum potius exercendum est judicium misericordiae, quam justitiæ condemnatoriæ, exemplo Dei, cujus *superexaltat misericordia judicium, & miserationes ejus super omnia opera ejus.* Deni-

que si melius & Reipublicæ conducibilis est certum nocentem liberare, quàm certum innocentem condemnare, ut Terillus concedit: ergo etiam melius & Reipublicæ conducibilis est, dubium nocentem liberare, quàm innocentem condemnare; sic enim ad Reipublicæ bonum se habet dubius nocens ad dubium innocentem, sicut certus nocens ad certum innocentem; nec apparet quâ potiori ratione prius verum sit, quàm posterius.

356 Ex his apparet regulas num. 347. allegatas nunquam procedere in foro externo, ejuſque Iudice, nisi dum pars rei tutior est, vel æquè tuta, etiam hoc sensu, quòd maioris mali periculum non sit in favendo reo, quàm actori. Si enim pars actoris tutior esset, pars autem rei minus tuta, vel magis periculosa, Iudex in dubio favere deberet actori, juxta dicta n. 353. Cùm igitur, in omni dubio de prohibitione legis, in quo agitur causa inter Deum & hominem, pars quæ favet Deo & legi in foro conscientie semper tutior sit, & vacans omni periculo, pars verò favens libertati non solum sit minus tuta, verum etiam periculosa, & ex se non tuta, in ejusmodi dubio semper judicandum in favorem legis & Dei, contra libertatem. Et sic argumentum objectum, in quo Terillus tantopere confidit, omni ex parte ruinofum est, objicientique potius nocivum, quàm proficuum.

CAPUT XXXI.

Regula undecima: positivè dubius de honestate actionis, actionem, de qua dubitat, ponere nequit sub pretextu, invincibiliter tunc ignorata legis prohibentis.

357 Hactenus inauditum fuit, probabile dubium de malitia actionis, si adhiberit sufficienti diligentia vinci seu deponi non possit, æquivalere ignorantie invincibili istius malitiae, eamque reverà involvere. Hoc tamen velut certum suæ Ethicæ principium venditare non erubescunt Probabilistæ, nominatim Terillus proximè referendus, & Moya in select. tr. 1. q. 5. n. 19. & q. 6. §. 5. num. 13. præsentam istam certitudinem non probantes ex Scriptura, non ex traditione, vel certa ratione, sed Moya more suo id probat ex testimonio plurium Probabilistarum, id eo fine afferentium, ut hinc concludere queant, positivè dubium de honestate actionis, si facta sufficienti inquisitione dubium vincere non possit, non peccare formaliter ponendo actionem illam, sed à peccato formali per ignorantiam invincibilem excusari.

358 Si illis opponas, talem non operari cum ignorantia malitiae, sed illum solum cui inculpabiliter non venit ulla rationabilis suspicio vel dubitatio malitiae. Reponit Terillus in Reg. mor. q. 2. n. 140. omnem ignorantiam eo ipso esse invincibilem, quo certâ nequit cognitione depelli. Non enim separatur ignoran-

tia legis per apprehensiones, aut per motiva probabilia (ait Terillus in Reg. mor. q. 2. num. 140.) aut etiam per judicium incertum de illius existentia; sed solum per hoc quòd certò moraliter innotescat. Ergo quamdiu non innotescit, non teneatur homo, ex vi illius, ita se gerere, ac se gerere deberet, si sciret legem existere, sed potest contra facere sine formali peccato: quia invincibilis ignorantia excusat, & reflexò cognita de excusatione nos certificat. Hactenus Terillus. Audacter quidem, sed improbabiler. Audax proinde assertio ista refellitur 1°. quia ducit in præcipitium seu nimiam laxitatem, uti constat ex dictis Prolegom. 1. c. 8. & hinc cap. 27. à num. 286. ad 298. si enim nulla lex prohibens, foret necessario servanda, nisi certò cognita, sequerentur septem inconvenientia, ibidem deducta.

2°. ad hoc ut homo teneatur servare legem, & inexcusabilis sit, eam non servando, sufficit quòd lex illa vel certò innotescat per se specialiter, vel generaliter per regulas prudentie, & dilectionis, generalesque dubitantium leges, uti ostendimus eodem c. 27. num. 283. 284. & 285. Quamvis ergo legem prohibentem ex vi illius servare non teneatur, qui de ea positivè dubitat: secus ex vi generalium istarum legum, regularumque. Nisi dicere malis quòd ex vi illius vitare teneatur probabile periculum ipsam transgrediendi.

3°. si invincibilis ignorantia legis tolleretur per solam notitiam certam de existentia ipsius, non tolleretur per notitiam autoritate & ratione longè verisimiliorem de existentia, quàm de non existentia ipsius. At hoc falsissimum est. Neque enim dici potest quòd ille operetur cum invincibili ignorantia legis prohibentis, qui facit aliquid quod post diligentem veritatis inquisitionem prudenter judicat, vel prudenter judicare potest, esse prohibitum. Hoc autem prudenter judicat, vel judicare potest, ille cui post diligentem veritatis inquisitionem apparet autoritate & ratione longè probabilius esse, quàm non esse prohibitum. Maximè cùm ipsi, in talibus circumstantiis, hinc & nunc probabile non sit non esse prohibitum. Nam homini hinc & nunc probabile non est, quod hinc & nunc prudenter & rationabiliter approbare non potest ut verum, ob ea quæ dixi cap. 13. num. 120. & seqq. Non potest autem hinc & nunc prudenter approbare ut verum, hoc quod agit non esse prohibitum, dum hinc & nunc autoritate & ratione id ipsi apparet longè probabilius falsum quàm verum, ut constat à fortiori ex dictis ibidem.

4°. manifestum est, eum qui agit contra conscientiam, non agere ex invincibili ignorantia malitiae. Atqui faciens id quod prudenter judicat esse prohibitum, agit contra conscientiam. Nec eam prudenter deponere potest, oppositum judicando, vel judicium illud suspendendo. Si enim, stante apparentiâ,